

П. РУДНИЦЬКИЙ

Основні віхи розв'язання проблеми Степу¹⁾

I

За критерій раціонального розміщення окремих с.-г. галузей (та їх розвитку) має бути таке розміщення, коли досягається з народньо-господарського погляду найвища продукційність праці з найменшою собівартістю. Це завдання, завдання реконструкції сільського господарства України і, зокрема, степової її смуги визначає і конкретні віхи для практичного розв'язання давно виниклої проблеми боротьби з посухою.

Ми не можемо ставити на абстрактне розв'язання тих проблем, що їх розв'язання обумовлюється певною структурою виробництва, його типом розвитку, виробничим змістом, технічним рівнем і т. д. Тому всі дослідження, опрацьовані „взагалі“, не можуть мати конкретної реалізації до моменту розв'язання основної проблеми, що обумовить і характер самих досліджень. Не вважаючи не довголітню роботу науково-дослідчих установ Степу над опрацюванням заходів боротьби з посухою, ми можемо з більшою чи меншою певністю рекомендувати лише способи агротехнічного порядку, і саме для зернової галузі (що мало на той час домінантне значення). Отже, для того, щоб реально розв'язати проблему боротьби з посухою, треба насамперед чітко й ясно визначити об'єкти такої роботи. Інакше кажучи, першочергове завдання в справі розв'язання загальної проблеми степового господарства України полягає в тім, щоб визначити виробничі обличчя сільського господарства Степу в територіальному розрізі, виявити дрібні райони з конкретними виробничими завданнями й перспективними настановами, що виходили б з технічно-економічних і кліматично-грунтових особливостей.

Визначаючи для кожного району виробничі завдання та координуючи перспективні настановлення с.-г. розвитку, треба разом із цим подати в опрацьованому вигляді і серію практичних заходів (агро-технічного, меліоративного і іншого порядку), що визначають характер здійснення виробничих завдань і разом з тим становлять частину загальних заходів.

Така система роботи гарантує успіх розв'язання поставленої справи.

Сільське господарство степової України втягалося в реконструкційний процес уже протягом відбудовного періоду, при чому реконструкційних змін зазнала не тільки організаційна структура, соціальне обличчя та агрикультурна сторона, але й виробництво, в розумінні трансформації окремих с.-г. галузей. Відбудовний період мав не тільки кількісні

¹⁾ Складено на підставі первісних матеріалів Інституту с.-г. меліорації і на підставі доповідей та виступів представників Інституту генетики і даних Інституту соц. реконструкції й районування.

Витяги з роботи „Спеціалізація сільського господарства України“, що ми їх навели у першому розділі, скрізь узято в лапки. (П. Р.)

досягнення, не тільки підняв сільське господарство Степу на довоєнний рівень, але разом із цим він, з відновленням та розвитком промисловости, визначив і підготував зміни в самому сільському господарстві, зміни, що надалі мають розгорнутися у процес глибоких організаційно-виробничих змін.

У сучасний реконструкційний період сільське господарство України вийшло за реконструкційних змін як технічно-виробничого характеру, так і в частині розвитку нових с.-г. галузей, оскільки розвиток індустрії ставить перед сільським господарством завдання масового виробництва продукції зернового господарства, тваринництва, городництва, садівництва і технічної сировини, потрібних на постачання робітничим центрам і т. д. В основному тенденція переходу на інтенсивніший тип с.-г. виробництва уже намітилась у Степу; однак, ті зміни, що відбуваються, ще точно не визначені, немає потрібного критерію у плануванні.

II

Перша серйозна спроба в цій справі є робота українського Інституту соціалістичної реконструкції сільського господарства. Ця робота дає не без підстав право уже тепер говорити про конкретний шлях, яким розв'язуватиметься проблема боротьби з посухою. За проектом Інституту, сільське господарство Степу треба розбити на декілька районів з різними народньо-господарськими завданнями; до першої групи районів слід віднести території з сільським господарством, що дає в основному мало транспортабельну продукцію. Характерна риса для цієї групи районів — це розвинута, територіально наближена промисловість. Сюди належать такі промислові центри як увесь Донбас, Криворізька та Запорізька округи, райони Одеси і Дніпропетровського. Як показують статистичні дані, сільське господарство цих районів зформувалося у своєму розвитку (у складі індивідуальних селянських господарств) під впливом розвинутої, територіально наближеної промисловости (особливо ця риса характерна для району Донбасу). Різномірність вимог ринку збуту на продукти с.-г. походження породила і різномірність с.-г. зайняттів. Потрібні гармонічні умови для розвитку сільського господарства і для його природної трансформації були порушені, бо ринок створив стимули до розвитку інтенсивніших галузей сільського господарства.

Чималий же відсоток сільської людности, зв'язаної ще й з нехліборобськими промислами, і відносна розпорошеність робочої сили всередині самого сільського господарства негативно вплинули на кількісний вираз прогресивніших сільсько-господарських галузей.

Перейдімо тепер до якісної характеристики окремих районів.

Перший район-Донбас. Площа цього району, що складається з Артемівської, Сталінської та Луганської округ, має 4% від усієї території України. Щодо концентрації с.-г. людности, то він, як район індустріальний, стоїть досить високо (до 16%).

Його одмітність, як району з надзвичайно розвинутою промисловістю, наочно характеризують такі цифри:

Співвідношення і густість людности (за 1926 р.)

	Міська	Сільська	Разом
% людности до підсумку	50,7	49,3	100%
густина (на 1 кв. км)	51,6	50,2	101,8

цебто в районі густість людности в півтора рази більша від середньої української (66,8 чол. на 1 кв. км). Той факт, що в цьому районі уже

тепер робітничої людности більше, ніж сільської, має вихідне значення при визначенні напрямку розвитку сільського господарства.

Отже, цілком ясно, що місцеве сільське господарство насамперед має задовольняти потреби своєї індустріальної людности, інакше кажучи, сільське господарство Донбасу має обслуговувати робітниче постачання. Деяку уяву про потреби Донбасу дають дані про вивіз та завіз найголовніших с.-г. продуктів.

Вивіз та завіз найголовніших с.-г. продуктів залізницями за 1926-27 р.

	Всі хлібні вантажі	Сіно	Картопля	М'ясо всяке	Уся рогата худоба	Масло
Вивіз	51.791	5046	10537	246	2227	34
Завіз	202.141	116620	138251	2531	9907	335
Сальдо	150.350	11574	127714	2285	7680	301

Не рахуючи споживання продуктів місцевого виробництва, Донбас для того, щоб задовольнити потреби робітничого попиту, мусить чимало продуктів завозити з інших районів. Загалом беручи, напрям у розвитку сільського господарства треба розцінювати, як напрям господарства, що має спеціалізуватися по лінії розвитку городництва та молочно-продуктивного скотарства.

Другий район, що належить до першої групи через свої виробничі властивості, має в собі Криворізьку й Запорізьку округи. Раніше був район аналогічний Донбасові. Тепер вони різні вже тим, що в них неоднакова кількість промислової людности, якої в Донбасі коло 50%, а тут такої кількості не буде й на кінець п'ятиріччя. Не вважаючи на те, що до останнього часу в ньому переважувала екстенсивно-зернова система, ми повинні, зважаючи на значний ріст промисловості і на розвиток при цьому робітничого постачання, передбачити корінну реорганізацію місцевого сільського господарства.

Збудування Дніпрельстану і сполучених з ним багатьох великих заводів, а також розширення Криворізької рудної промисловості обумовлюють чимале збільшення людности, отже й збільшення попиту на продукти молочного скотарства, городництва, садівництва.

Виходячи з цього, сільське господарство другого району в його розвитку буде організоване в складі перелічених галузей та технічних культур, для розвитку яких відкриваються надзвичайні можливості після організації зрошення в районі Дніпрельстану, коли не тільки буде змога, а й раціонально буде розширити під ними площу більше, ніж потрібно для задоволення місцевих потреб.

Третій район — район великих промислових центрів Дніпропетровського й Одеси. Тут, в результаті відзначених для подібних центрів загальних засад, сільське господарство має бути такого ж самого типу розвитку, як і в першому районі, цебто сільське господарство молочно-садово-городницького напрямку. Основний аргумент за це — його значна індустріалізованість, надзвичайно великий відсоток міської людности (понад 60%).

Друга група районів становить найбільшу частину степової смуги України.

Відмінно від районів першої групи, господарство цієї території має виразний сільсько-господарський характер.

Міської людности тут дуже небагато (близько 7%). Особливо це характерно для центральної частини району (3%). Тип розвитку сільського господарства формувався тут під впливом відносно невеликих місцевих ринків.

В основному сільське господарство розвивалося по лінії розвитку зернової галузі. Зернове господарство мало домінантне значення, однак, останніми роками Степ починає переростати стадію чистого зернового господарства, стаючи на шлях часткової перебудови зернового господарства в напрямі збільшення питомої ваги тваринництва.

Однак, розвиток продуктивного тваринництва не обумовлює і не тягне за собою якісної зміни сучасної системи. Продуктивне тваринництво має другорядне значення, бувши утилізатором продуктів, що належать до відпадків рільництва.

Друга характерна риса для сільського господарства — це надзвичайно відстала техніка тут. Наявність до останнього часу індивідуальних селянських господарств і відсталість с.-г. техніки по цих господарствах — створили такі умови, коли боротися з посухою було надзвичайно важко (особливо великий вплив посухи у південній частині Степу).

Відзначені особливості треба мати на увазі, визначаючи напрям розвитку місцевого сільського господарства, але це зовсім іще не значить, що ми повинні орієнтуватися тільки на природні умови. У всіх випадках визначення лінії розвитку залежатиме від вимог народньо-господарського цілого.

III

Беручи на увагу народньо-господарські потреби і сучасний стан сільського господарства цієї групи районів, доводиться розбити цю територію (зважаючи на плянові потреби, економіку районів, природні умови, тощо) на окремі райони, маючи на увазі перспективи 1932-33 р.

1 район — центральна частина всієї степової смуги має в собі в основному такі колишні округи: Куп'янську, Старобільську, Маріупільську, Мелітопільську, Зінов'ївську, Першомайську. Тут має залишитись зерновий напрям. „Ми маємо тут на оці не колишнє хижачке зернове господарство, а зернове господарство, озброєне усіма досягненнями с.-г. техніки, які дадуть можливість практично розв'язати проблему боротьби з посухою“.

Цей район також розбивається на 3 підрайони, що різняться між собою різним співвідношенням окремих с.-г. галузей.

Перший підрайон „а“ — „що лежить у північній частині району, ми називаємо пшенично-свинарським; тут разом з основною товаровою культурою — озимою пшеницею, що запроектована на 34% у засівній площі, проектується організувати другорядну галузь — свинарство на базі кукурудзи, що сіятиметься на 30 % площі. Кукурудза, крім того, що вона йтиме на корм, відіграватиме тут чималу роль ще й як товарова культура“.

Другий підрайон „б“ — лежить у східній частині Степу (колишні округи Куп'янська, Старобільська, Озюмська, Маріупільська). Аналіза сучасного сільського господарства показує, що тут також розвинуте зернове господарство. На тлі тих змін, що відбуваються, випинаються дві культури — пшениця і соняшник. Разом з тим тут розвинуте птахівництво і частково м'ясне скотарство. У перспективі найближчого п'ятиріччя тут має залишитись такий же самий напрям сільського господарства лише з тією ріжницею, що теперішнє промислове птахівництво

має набути далеко більшого розвитку (головним чином у колишній Старобільщині).

Третій підрайон „в“ — лежить у південній частині Степу. Характеризується, як і всі вищеописані райони, розвинутим зерновим господарством, з провідною культурою — озимою пшеницею. Інша галузь, що має другорядне значення, це молочно-продуктивне скотарство. У розвитку всього сільського господарства цього району у підрайоні „в“ має залишитись цей самий напрям його розвитку з деякими структурними змінами, обумовленими агротехнічними заходами. Загалом беручи, для всього третього району має бути характерним те, що в ньому розвиватиметься провідна галузь — зернове господарство разом з другорядними (продуктивне скотарство, свинарство, птахівництво).

Другий район Степу — це район крайнього півдня з такими центрами, колишніми округами, Миколаївською, Херсонською, Мелітопольською і Маріупільською.

„Вважаючи, що для народнього господарства України і СРСР мати південні технічні культури, як от бавовну, а також садово-городні, є невідкладне завдання і беручи на увагу, що таким способом можна буде повною мірою використати природні умови цього району, на нашу думку, буде доцільно основний упір тут зробити на південні технічні і на садово-городні культури“. Цьому відповідають наявні природні умови і, з другого боку, це намічає шлях, як розв'язати проблему боротьби з посухою.

Отже район у своєму розвитку має реорганізуватися на район південних культур. Безумовно, що найближчими роками тут ще чималу роль відіграватимуть зернові культури. Питома вага їх у засівній площі меншатиме в міру того, як наростатимуть високоінтенсивні культури.

Тут у перспективі „запроектовано 15% південних городніх та баштанних культур. Значна частина цієї площі очевидно даватиме продукцію для консервної промисловости, а також на вивіз у північні промцентри у свіжому вигляді.“

Район АМСРР, суміжний з районом південних культур, у своєму розвитку реорганізується приблизно в такому ж самому напрямі.

От ті типи розвитку сільського господарства у степовій Україні, які воно матиме в окремих районах в результаті своєї реорганізації.

Як це позначиться на прибутковості сільського господарства, це ми бачимо з таких даних:

1932—33 р.

1. Гуртова продукція	2.142.645,5 тис. карб.
2. Товарові лишки	1.348.191,9 „ „

Той виробничий ефект по схарактеризованих оце перспективних районах, що має бути в результаті їх господарського оформлення, можливий лише при умові суцільного усупільнення сільського господарства і в результаті здійснення комплексу заходів, що забезпечують реалізацію цих настанов.

IV

Центральна проблема, без розв'язання якої неможливо організувати ряд значних з народньо-господарського погляду районів, — це є проблема боротьби з посухою.

Аналіза посухи говорить про надзвичайно складну природу цього явища, однак, грубо явище посухи можна розплянувати на два типи:

1) посуху ґрунтову, 2) посуху повітряну.

Для боротьби з посухою універсальних заходів немає; але розв'язуючи цю справу, треба виходити з завдань соціалістичного сільського господарства під тим поглядом, щоб розв'язати такі основні проблеми як а) зернова, б) кормова і в) спекультури.

Головне, що треба мати на увазі, розв'язуючи цю справу, це взаємне страхування культур і сортів, бо природні явища часто густо можуть бути цілком несподівані.

Це доводять 1921 і 1929 роки.

Отже, твердий і загальновідомий висновок тут може бути той, що потрібна поперше боротьба з посухою повітряною (вишукування сортів, добирання культур, тощо) і подруге — подача води в ґрунт.

Боротьба з посухою. Одні з найбільш присутніх заходів у боротьбі з посухою є меліоративні заходи.

Значення меліорації не тільки в тім, що вона підсилить господарство українського Степу і підвищить врожайність с.-г. культур; меліорація земель дає наслідки, що за сучасного періоду соціалістичної реконструкції сільського господарства мають надзвичайно велике значення. З цього погляду значення меліорації в основному можна схарактеризувати так:

1) Меліорація збільшує масу продукції з одиниці площі, дає змогу концентрувати с.-г. виробництво і максимально спеціалізувати окремі райони та с.-г. підприємства;

2) створює передумови завести значний асортимент нових культур;

3) створює умови для підвищення продукційності праці і зниження собівартості;

4) створює умови, що сприяють організації соціалістичних господарств, переростанню колгоспів нижчих форм у вищі і т. д.

V

Перейдемо тепер до питання про можливість зрошення, про джерела зрошування і вартість його.

Основні джерела води для зрошування — це річки, ставки і снігові води. Щодо сучасного зрошування, то воно розвинуте тепер мало. Сучасне зрошення в Степу розпадається на окремі, головним чином невеликі ділянки в басейнах головних річок. Зрошувані площі переважно зайняті під городи, яких найгустіше є в Донбасі; в південній частині Степу останні концентруються по басейнах річок, в районах великих міст, основних споживачів городньої продукції.

Центри найбільшого зосередження городів у Донбасі — це басейни річок Торця, Кримки, Кальміуса і Луганки. У південній частині — річки Вовча і Самара, у районі міста Дніпропетровського і Новомосковського; Дніпро в районі Запоріжжя; річка Інгулець, починаючи від Кривого Рогу до гирла, річка Інгул та Буг — в межах району, що постачає городину містам Вознесенському, Миколаєву; і Дністер — окремими оазами (Біляївка, Троїцьке, Слободзея), що тяжіють до Одеси.

За джерелами зрошення площу можна розподілити на три категорії: а) зрошення просто з річок, б) зрошення артезіанською водою, в) весняне збирання води по балках.

По басейнах окремих річок зрошується від 8 до 2 300 га. Ця максимальна для басейну площа в 2 300 га лежить у басейні річки Луганки. Уся теперішня площа зрошення в Степу становить 25 158 га.

Загалом беручи, треба відзначити, що зрошувальні можливості в Степу, зокрема в південній його частині покищо обмежені; щодо перспектив, то тут ми маємо горизонти вже ширшого масштабу.

Основні масиви, де йдуть дослідження і частково проектування, сконцентровані в трьох районах: на Нижньому Дніпрі та його затоках, навколо Дніпрельстану і в Наддністрянщині.

На Нижньому Дніпрі (Лівобережжя Степу), у зв'язку з загально-відомою проблемою Нижнього Дніпра, робочою гіпотезою Всесоюзного Інституту проектування водогосподарських споруджень намічено зросити до 600 тис. га. (брутто). Дослідження в цьому районі провадить Дніпровод на завдання уряду. З ініціативи УСРР, схваленої „Союзводгоспом“, на кінець п'ятирічки запроєктовано почати часткове зрошення на площі в 350.000 га (Кахівський дослідний район).

У районі навколо Дніпрельстану площа зрошення в окремих ділянках становить 65.000 га. Дослідження тут закінчено.

У Наддністрянщині передбачається зросити в межах АМСРР близько 90.000 га і в районі колишньої Одеської округи близько 40.000 га.

Зрошення по цих трьох районах становить коло 60% усього можливого зрошення степової смуги України і зосереджується великими масивами. Отже, можна гадати, що здійснення намічених заходів в основному розв'яже проблему зрошення.

Виходячи з наявних і можливих джерел зрошення, з потреби води для промисловости і т. д., орієнтовно можна передбачати, що використовуючи тільки живу течію річок, з підняттям води до 50 метрів, можна буде зросити для сільського господарства всього Степу 828 тис. га.

Співвідношення між зрошуваними землями і всією придатною площею по окремих районах, можна бачити в такій таблиці (у %):

	Придатна не зрошувана площа	Зрошувана площа	Разом
1. Райони Донбасу	97,7	2,3	100
2. „ Дніпрельстану	95,7	4,3	100
3. Центр. зер. район	99,86	0,14	100
4. Приміські райони АМСРР	81,5	19,5	100
5. Район південних культур	73,4	26,6	100

Отже основними районами, де можна буде здійснити зрошення в значному розмірі, будуть 4 і 5 райони.

Усі ці роботи (зрошення 828 тис. га) належать до так званої першої черги. Коли ж воду підняти до 60 метрів і зарегулювати води, площа зрошення може зрости на 520,5 тис. га — в районах Донбасу, Дніпрельстану й південних культур на річках Дніпрі, Бугові й Дінці. Однак, на ці роботи треба буде далеко більше часу.

Як видно з вищенаведеної таблиці, такий основний з народногосподарського погляду район, як Донбас, де сільське господарство реорганізується в бік максимального розвитку городництва та продуктивного скотарства, матиме дуже невеликий відсоток зрошуваної площі при використанні тільки живої течії річок. Намечена тут на зрошення площа в 31.000 га уже неабияк може задовольнити робітничі потреби, але перспективи розвитку інших галузей сільського господарства безумовно вимагатимуть далеко більше води.

Зрошування з водоймищами (зарегулювання вод) дасть можливість зросити і ті землі, які не можна зросити іншим способом. Отже, широка організація ставків до деякої міри може розв'язати водну справу в районах, де не може бути інших способів зрошування.

Крім відзначених способів зрошення, є ще й інші способи, які теж розв'язують цю справу — це використання в районах з розвинутою гірничою промисловістю шахтових вод та організація свердління. Однак,

питання де ще не опрацьоване. Приблизні обрахунки показують, що на організацію зрошення живою течією річок плюс зарегулювання та спорудження водоймищ потрібно коштів 632 млн. крб.

VI

Цілком зрозуміло, що заходами меліоративного порядку ще не розв'язати у всій повноті справу боротьби з посухою (крім району південних культур, де буде 26% зрошуваної площі), якщо мати на увазі ті значні земельні площі районів, де основними культурами і надалі будуть переважно зернові хліба. Тут потрібні також і інші заходи.

З-поміж заходів, що мають зменшити шкідливий вплив посухи і збільшують ґрунтову вологоємність, слід відзначити організацію лісових ползахисних смуг.

Спостереження, роблені в Сполучених Штатах Північної Америки, а також досліди Кам'яно-степової дослідної станції дають підставу вважати ползахисні смуги за один з можливих факторів захисту сільського господарства від несприятливих природних умов у Степу.

Зроблені досліди так характеризують позитивну роль ползахисних смуг: а) зменшується сила вітру, отже ґрунт не видувається; б) у міжсмужних просторах, від того, що сила вітру зменшується, менше випаровується вологи, як з самого ґрунту, так і з рослин (зменшення транспірації); в) послаблюється руйнна сила вітру на поверхні ґрунту, а також краще використовуються весняні і особливо літні опади під час злив; г) менше промерзає ґрунт у міжсмужних просторах, ніж на просторах незахищених такими смугами; д) зменшуючи випаровування у міжсмужних просторах, захисні смуги збагачують вологість повітря над польовими культурами, використовуючи запаси вологи в глибших горизонтах ґрунту.

Успішність заліснення залежить від ґрунту й клімату. На півночі (границя з Лісостепом) лісорослинні умови сприятливі і розводити ліс там справа не складна. Але на півдні умови дуже несприятливі, щоб вирощувати ліс (особливо в районі південних культур).

З погляду організації ползахисних смуг Степ можна поділити на 3 зони, для яких на підставі вивчення природних умов можна знайти і відповідні породи дерев.

Якщо взяти примірну кількість лісових смуг на 5% від усієї площі Степу (цебто 800 тис. га), то вартість організації та догляду їх орієнтовно становитиме коло 240 млн. крб. (без вартости робочої сили потрібно буде коло 80 млн. крб.).

На жаль, хоча останнього часу у степовій частини України ми й маємо таких ползахисних смуг 5.000 га, але в нас все ж таки ще немає достатніх даних, щоб підрахувати їх ефективність. Відзначимо лише, що наявні дані говорять про збільшення врожайності посушливих років у 2-3 рази. Якщо підрахувати видатки на реалізацію всіх вищезгаданих меліоративних робіт (зрошення живою течією, зрошення з зарегулюванням річок та спорудженням водоймищ, організація лісових ползахисних смуг) — то це дасть загальну суму понад 700 млн. карбованців.

Коли відкинути роботу другої черги і зарегулювання та спорудження водоймищ, то загальна сума зменшиться до 412 млн. крб. (приблизно).

Проаналізовані меліоративні заходи ми, безумовно, не можемо розглядати ізольовано від інших агрозаходів, оскільки і сама посуха не є явище одностороннє.

VII

Ми знаємо цілий ряд випадків, коли суховії нищать рослинність, навіть коли в ґрунті багато вологи. Тому розв'язуючи — проблему боротьби з посухою, треба передбачити весь комплекс заходів, що забезпечували б продуктивність с. - г. галузей Степу в цілому.

На агротехнічні заходи в умовах тих типів розвитку сільського господарства, по лінії яких тепер реорганізується господарство (особливо в районах, де провідною галуззю лишається зернова), випадає не менш важлива роля. З сучасних перевірених агротехнічних заходів боротьби з посухою ми маємо такі: а) такий обробіток ґрунту, щоб там збиралася ґрунтова волога (пари, лущіння, оранка на зяб); б) вирощування посухостійких культур і сортів з коротшим вегетаційним періодом, час засіву і т. д.

Заходи першої групи настільки поширені й загально відомі, що немає потреби спинятися тут на тім, щоб описати користь від них. Треба лише відзначити, що не вважаючи на видиму користь від цих заходів, в сільському господарстві, де тяжіли індивідуальні форми господарювання, вони поширені були дуже мало, і ефективність їх була надзвичайно низька.

Далеко більший практичний інтерес має друга група заходів — це добирання відповідних сортів та культур, бо повітряна посуха, що трапляється мало не щороку, не милує часто й рослинність на землях з достатньою вологістю.

Повітряна посуха здебільшого буває в першій половині липня, цебто саме тоді, коли наливаються та вистигають зернові культури. Отже, цілком зрозуміло, що селекціонери дошукуються сортів з коротшим вегетаційним періодом.

За ілюстрацію досягнень у цій справі може стати теперішня робота Всеукраїнського Інституту генетики та селекції. Роботу провадять за методом Г. Д. Лисенка; суть цієї методи в тім, що вегетаційний період „штучно“ вкорочується через передпосівне охолодження.

Таким передпосівним охолодженням можна досягти того, що ті сорти, які пізно вистигають у Степу, вистигатимуть швидше. Про це ясно говорять уже попередні результати цієї роботи, а саме:

Посів 20 березня

	Час колосіння	
	Звичайне насіння	Яровізоване насіння
Аполікум 1486/2	12-VII	10-VI
Маридіоналі 308	10-VII	5-VI
Еритросперм 1344/1	6-VII	5-VI
Мілетикум 462/6	26-VI	3-VI
Еритросперм 534/1	15-VI	23-VI
Гірка 0274	7-VII	7-VII
Гірка 0180	7-VI	7-VI

Інститут генетики та селекції паралельно провадить дослідження й над добором сортів озимих та ярих культур, стійких проти посухи. На підставі цих досліджень уже зараз можна стверджувати, що такі сорти озимих та ярих в основному вже намічено. Це безумовно від-

криває перспективи в справі виведення сортів ще стійкіших і універсальніших своєю реакцією на різні несприятливі природні умови.

Друга справа, раціональне розв'язання якої дасть позитивні результати в комплексі інших заходів боротьби з посухою, це — встановлення таких основних культур, що переносили б подвійність цього явища і разом з тим мали б певну цінність з народньо-господарського погляду. Ми коротко спинимося на одній, надзвичайно цінній культурі, порівняно стійкій проти посухи, гарному попередникові і дуже доброму кормі і сировині на переробку — на культурі кукурудзи.

Детально описувати всі ті великі і по суті неоціннімі вартості, що має ця культура, — нема чого, особливо тепер, коли всіма усвідомлено її важливе значення.

Основні моменти, що характеризують взагалі кукурудзу з погляду вигідності її культивування, будуть такі:

а) кукурудза належить до рослин, що найощадніше витрачають вологу підчас своєї вегетації; це найбільш посухостійка з хлібних культур;

б) кукурудза один з найкращих попередників, бо врожай дальших за нею культур підвищуються на 20—20%, порівнюючи з іншими попередниками ярих;

в) кукурудза порівняно невимоглива до родючості ґрунту; вона має досить глибокі корні, що дістають споживні речовини з глибших горизонтів;

г) кукурудза дуже цінна культура як сировина на технічну переробку;

д) крім перелічених властивостей, кукурудза велике має значення і як корм — її у всіх видах можна згодовувати худобі, при чому продукційністю кормових одиниць, користю і легкістю засвоєння вона стоїть на одному з перших місць.

Основна роль, яку має відіграти кукурудза в реконструкції сільськогосподарства степової України, це, поруч з її посухостійкістю, її роль, як кормового засобу. Це підкреслено і в постанові РПО від 16-III 1930 р., де розміри кормового використання кукурудзи визначено в 80% від її гуртового збору. Як відомо, у практиці с.-г. підприємств ПАСШ культура кукурудзи надзвичайно розвинута як корм для продуктивної та робочої худоби взагалі і зокрема для свиней¹⁾. Кукурудза такою мірою завоювала свої позиції у свинарстві, що свиню інакше не характеризують, як кукурудзу на копитах. Органічна взаємозалежність між виробництвом кукурудзи і виробництвом м'ясної продукції така велика, що маємо майже повний кореляційний зв'язок між цими двома видами виробництва.

Останні висновки Науково-дослідного інституту кукурудзяного господарства стверджують, що можна не тільки максимально використовувати кукурудзу на корм, але й відгодовувати (свині) кукурудзяним зерном, що не має зародку, не зменшуючи тим самим доброякісності продукції; — і це примушує нас звернути на цю культуру виключну увагу, поставивши її, зокрема як корм, на перше місце серед зернових кормових культур.

* * *

Все вищевідзначене можна так коротко зрезюмувати:

1) Соціально-економічна й організаційно-виробнича реконструкція сучасного сільського господарства, на базі розвитку великих с.-г. під-

¹⁾ Цілом до речі відзначити тут висновок тов. Яковлева, що „головна наша машина виробляти м'ясо найближчими роками — свиня.

приємств соціалістичного типу, утворює певні організаційні можливості використати наявний запас технічного озброєння для організації боротьби з посухою;

2) Розвиток с.-г. техніки (поширення в сільському господарстві електроенергії, вдосконалених машин, тощо) надзвичайно зрушує вперед справу визволення сільського господарства з-під залежності від стихійних явищ.

3) Серед технічних заходів заходи меліоративного й агротехнічного порядку, на базі соціалістичної перебудови сільського господарства, дають можливість подолати несприятливі для с.-г. виробництва природні обставини (посуху).

4) В умовах сучасної реорганізації сільського господарства Степу, де значно збільшується питома вага інтенсивних культур і заводяться зовсім нові південні культури, меліоративні заходи набувають надзвичайного значення.

5) Меліоративні заходи не можна розглядати ізольовано від інших заходів і протиставити їх останнім, виходячи з того, що і явища посухи — явища комплексні.

6) Маючи на увазі різноманітність виробничих районів степової України і згубний вплив посухи, — основний упір у науково-дослідній роботі треба зосередити на опрацюванні таких основних питань.

1. В галузі меліорації: а) вивчити ефективність вкладень у меліоративні спорудження; б) вивчити можливість використання шахтових вод на зрошення городів та організації великої мережі свердловин; в) вивчити техніку поливання; г) перевірити рентабельність дощування способи його; д) вивчити і встановити поливні норми для культур по характерних районах Степу і т. д.

2) В галузі агротехніки та селекції: а) вивчити використання найкращих формовитворних процесів, щоб мати якомога більшу кількість біотипів; б) вивчити генетичні та фізіологічні ознаки посухостійкості технічних зернових та кормових культур; в) утворити крайні форми в частині посухостійкості основних культур; г) здобути сорти з коротким вегетаційним періодом; д) вивчити народногосподарське значення культур, що їх запровадження в сільське господарство обумовлюється різноманітністю їх використання в умовах посушливого клімату; е) розробити агротехнічні способи, що відповідали б сучасним змінам в технічному озброєнні.

Розробити відзначені питання і узагальнити висновки в частині встановлення основних конкретних шляхів реконструкції Степу та організації боротьби з посухою — треба неодмінно вчасно, бо тільки в такому разі ця проблема матиме свій конкретний вираз і розв'язання в дальшому п'ятирічному плані розвитку сільського господарства на основі опрацювання загального плану соціалістичної реконструкції.

А. ПАНКРАТОВ

Північний Дінець як водний шлях¹⁾

Північний Дінець вже віддавна був судноплавним шляхом. Перші відомості за судноплавство по ньому відносяться до XII віку, коли він відігравав досить значну роль в торгових стосунках слов'ян. Потім, в XIII віці, вже за татар, чужоземні торговці, головнo венецькі та генуїські, подорожуючи по річках теперішньої України, користалися Північним Дінцем, як шляхом, що ним вони вивозили хутро, хліб, худобу, віск, мед та інші предмети торгу.

Судноплавство по Північному Дінцю провадилося і за пізніших часів і починалося воно у верхньому його бігові, в с. Маслові кол. Білгородського повіту на Курщині. 1738-39 р. з м. Озюма підчас Озівського походу до російської армії, що воювала з Туреччиною, були відправлені судна з воєнним припасом.

Судноплавство провадилося на плоскоденних суднах — „байдарах“, „байдаках“.

Жителі слобідських козачих міст відправлялись у донські місця хліб та горілку, а звідти привозили виноградне вино та різну рибу. Відколи по р. Північному Дінцю почали ставити греблі для млинів, що перешкождали проходити суднам, судноплавна частина річки ставала дедалі то все менша. За кінцеву пристань на річці спочатку стає Зміїв, потім Озюм, а з 1860 р. судноплавство починалося вже з пристані Святогорське і пізніше зовсім припинилося.

Відколи почало розвиватися промислове життя країни, питання про приведення Північного Дінця до судноплавного стану набуло вже по-сутнішого значення. З 1801 до 1904 р. було складено 7 проєктів його шлюзування. В 1904 р. інж. Пузиревський провадив докладні вишуки Північного Дінця нижче станиці Гундорівської і в 1905—1907 р.р. від станиці Гундорівської до м. Білгорода (960 км. від гирла) і склав проєкт шлюзування Дінця від гирла до Білгорода з відгілком на Харків по р. Удах, по Луганці до Луганського, по р. Бахмутці до Артемівського і по Казенному Торцю до м. Слов'янського. Однак, така давня ідея частково дістала практичного розв'язання 1911—1913 р., коли Дінець був шлюзований на протязі 227 км. тільки від гирла до ст. Гундорівської.

Коли проєктувалося Волго-Донську магістраль, в перспективі малося на увазі продовжити шлюзування Північного Дінця до Лисичанського і пізніше, після здійснення основної Волго-Донської магістралі, — до Білгорода з відгілком до Харкова.

Проте величезний економічний ріст країни, що вступила в період соціалізму, бурхливий ріст колгоспного й радгоспного будівництва, організації МТС, пуск нових індустріальних гігантів, — настійно вимагають приведення Північного Дінця до судноплавного стану вже протягом нас-

тупної, другої п'ятирічки, і для цього літом цього року утвара Доно-Кубанського водного транспорту проробила попереднє економічне дослідження Північного Дінця на ділянці Гундорівська — Озюм.

До зони досліджуваної ділянки, частково або цілком ввійшли такі 13 адміністративних районів УСРР: Озюмський, Слов'янський, Чер.-Лиманський, Артемівський, Рубежанський, Лисичанський, Папаснянський, Кадіївський, Ново-Айдарський, В-Теплицький, Луганський, Сорокинський та Старобільський.

У названих районах на 1 січня ц. р. лічиться 1.136 тис. душ, з них 33,6% міської людности (включаючи фабрично-заводські селища) і 66,4% сільської. Райони з виключно сільським складом людности, де весь господарський уклад спирається виключно на сільське господарство, це райони: Ново-Айдарський, Верхньо-Теплицький та Старобільський. В районах Лисичанському, Кадіївському і Сорокинському переважає міська та фабрично-заводська людність, а у Слов'янському та Артемівському районах міська й сільська людність розподілилась майже порівну.

Найгустіше залюднені райони — Лисичанський — 177 чол. на 1 кв. км., Кадіївський — 145 чол., Слов'янський — 114,8 чол. та Озюмський — 93,3 чол. Ці ж такі райони мають і найбільше розвинуту промисловість.

Основні природні багатства районів, що прилягають до басейну річки

Північний Дінець Головне багатство басейну є кам'яне вугілля, що його запаси обчислюються в 69.058 млн. тонн.

Кам'яновугільна формація в середній частині бігу Пів. Дінця у природних відслоненнях трапляється в правих берегах річки, а в нижній — вдовж обох берегів. У верхів'ях Дінця та по його допливах поширені породи крейдяної системи. Ця формація займає площу між верхнім Дінцем і річкою Луганкою. В південно-західній частині басейну, з правого боку середнього бігу Дінця, розвинута пермська система, що містить багаті поклади кам'яної соли (Артемівське). Увесь донецький кряж, прорізаний верхнім Дінцем, виявляє поклади систем: девонської, кам'яновугільної, пермської, тріасової, юрської, крейдяної, що містять в собі різні породи пісковиків, вапняків, доломітів, лупаків, гіпсів та різні сорти глини; крім того вдовж середнього бігу Дінця є більш-менш значні поклади залізної руди й міді.

Деякі родовища залізної руди лежать поблизу берегів Пів. Дінця в Артемівському й Слов'янському районах, як наприклад, коло села Закотного, Ямполь, Новоглухова та Привільного. Багато рудних родовищ ще не обслідувано. Рудні поклади пов'язані з виходами на поверхню вапняків і мають поверхневий характер, заходячи на глибину не більш як 20 метрів. Вміст заліза в рудах від 35 до 40%.

Літом цього року в окремих місцях північно-західньої частини Артемівського району виявлено нові родовища залізної руди. Крім того там же провадять геологічні розвідки мідної руди, виявленої в районах сел Кадемо, Клинкове, Пилипчатине та ст. Наталівка — всього на протязі 18 км. Мідна руда в районі була відома давно. Ще в 70 роках минулого століття тут її добували. Пізніше добувати руду припинили через невисокий відсоток міді в руді та через те, що за тих часів способів збагачувати її ще не знали.

Тепер, під впливом позитивних наслідків нового способу збагачувати мідну руду, що вживається на Заході, інтерес до Артемівських родовищ виріс. У зв'язку з позитивними наслідками розвідки, що про-

вадиться в даний момент, можна сподіватися, що найближчими роками тут збудують мідетопний завод.

Кам'яновугільна промисловість. За попередніми, надто орієнтаційними накресленнями Союзвугілля в 1933 р. шахти Донбасу мають дати країні 90.772 тис. тонн палива. 1927-28 р. загальний видобуток вугілля становив 21.945,5 тис. тонн.

Отже збільшення видобутку проти 1927-28 р. передбачається більше ніж в 4 рази і в 1935 р. майже в 6 разів.

Із шахт, що тяжіють до Пів. Дінця, на дільниці Гундорівська — Озюм віднесені шахти об'єднувані управами: Лисичанською, Золото-Тошківською, Голубівською, Сорокинською та Черкаська група. Питома вага цих шахт у загальному добутку кам'яного вугілля по Донбасу виявляється в таких показниках (в тис. тонн.).

	1931 р.		1933 р.		1935 р.	
	Кількість	% до загального видобутку	Кількість	% до загального видобутку	Кількість	% до загального видобутку
Всього по Донбасу	57.505	100	90.772	100	124.120	100
По районах, що тяжіють до Пів. Дінця	4.527	7,8	7.410	8,2	10.685	8,4

Як показують цифри наведеної таблиці, з 57.505 тис. тонн загального видобутку Донбасу в 1931 р., на райони, що нас цікавлять, припадало 4.527 тис. тонн або 7,8%; під 1933 р. питома вага цих районів підвищується до 8,2%, дійшовши в абсолютних величинах 7.410 тис. тонн, а під 1935 р., хоч питома вага і лишається майже стабільна (8,4), зате в абсолютних величинах розмір видобутку на цей час досягає тут 10.685 тис. тонн.

Перспективний ріст видобутку вугілля на відзначеному відрізку часу по Донбасу в цілому і в районах, що тяжіють до Пів. Дінця на дільниці Гундорівська — Озюм, характеризується в таких відносних величинах:

Р а й о н и	Р о к и		
	1931	1933	1935
Всього по Донбасу	100	158	216
В т. ч.			
Лисичанська	100	150	225
Золото-Тошківська	100	180	188
Голубівська	100	190,8	333,2
Сорокинська	100	140	117
Черкаська група	100	—	800
Разом по району Північного Дінця . .	100	164	236

Загальний темп добування вугілля в районах Пів. Дінця, як це показують наведені цифри, значно випереджає темпи добування по Донбасу в цілому. На особливу увагу заслуговує нова група Черкаських рудень, що вступає в експлуатацію з 1934 р., розміщена на віддалі 1—2—5 км. від Пів. Дінця, що з другого року експлуатації збільшує розміри видобутку в 4 рази.

З чималими темпами підвищення йдуть на протязі всього розглядуваного періоду шахти Лисичанської й Голубівської рудоуправ. Лисичанський район є район, де більше ніж на $\frac{2}{3}$ від усього видобутку Донбасу провадиться добування довгополум'яного вугілля (під названим районом розуміється північна частина Донецького басейну, розташована поблизу залізничних станцій: Володине, Рубіжна, Лисичанське, Несвітевич та Переїзна, з яких перші дві поблизу Північного Дінця, а останні три на самому його березі). На Голубівський район досить велика питома вага припадає у добуванні газового вугілля—20,2% для 1933 р. і 24% для 1935 р. і на Золото-Тошківський—15,1% для 1933 р. 10,7%—для 1935 р.

Виходячи з попиту на окремі марки та з розрахунків загальної потреби на тверде мінеральне паливо, переведених для 1933 р. економістом Південних залізниць т. Шинко-Чередниченком, і частково за даними українського відділу Всехемпрому, — вивіз вугілля з районів тягіння до Пів. Дінця можна проектувати в таких величинах:

Пункти споживання	Загальна кількість у тис. тонн	В тому числі вивезено по районах			
		Сорокин- ський	Голубів- ський	Золото- Тошків- ський	Червоно- Донецький
Озюм	90	15	—	—	69
Луганське	650	—	109	—	160
Слов'янське	860	120	—	—	400
Зміїв	30	—	—	—	24
Харків	1430	285	180	80	875
Білгород	265	10	—	—	245
Разом	3325	430	289	80	1773

Крім того вивіз Лисичанського вугілля у Чугуїв для ЕСХАР'у визначається в 50 тис. тонн і в Білгород—в 10 тис. тонн.

Здійснення нового водного шляху по Пів. Дінцю до Харкова й Білгорода дасть таким чином можливість вивезти довгополум'яного вугілля з Лисичанського району для 1933 р. в кількості до 500 тис. тонн і крім того дасть вихід антрацитам з Червоно-Донецької групи вгору по Пів. Дінцю в розмірах приблизно до 1.773 тис. тонн і головно вугіллям районів Сорокинського, Голубівського та Золото-Тошківського. Новий водний шлях Пів. Дінця безперечно сприятиме також і розвитку Петровського (Озюмського) родовища що дасть імпульс до розвитку місцевої промисловости.

В 1922 р. В. Ф. Меферт дав цьому родовищу таку оцінку:

„За своїми природними даними Петрівське родовище хоч і має складну геологічну будову, але дає об'єкт, що заслуговує на промислову увагу,

тим більше, що розроблення його вугільних ресурсів виконає завдання використання місцевих джерел мінерального палива“.

Але перша стадія дальших розвідок виявила не тільки місцеве, а й республіканське значення цього родовища. На 1929 р. розвідано до 3.280 тис. тонн вугілля, що залягають 8 шарами до 1 метра зав-грубшки кожний. В 1928-29 р. добуто для місцевих потреб 2,1 тис. тонн, що належать у верхній частині нашарування до газових, а до низу до коксівного вугілля, а разом це становить так звану продуктивну товщу кам'яновугільної системи.

Всі ці дані говорять про потребу детальної розвідки цього родовища, що має цілком сприятливі умови для добування, бо розташоване воно поперше в безпосередній близькості до Пів. Дінця, подруге розпоряджає більшим числом робочих рук в сумезних селах і, нарешті, в чотирьох кілометрах від рудні у сусідньому лісництві є кріпильний лісоматеріал. Коли буде проведено новий водний шлях, звидси дуже зручно буде вивозити вугілля, що тепер доводиться возити тяглом до станції залізниці на відстань 28-45 км.

Широкі перспективи для майбутнього, коли буде шлязовано Пів. Дінець, мають райони Червоно-Донецький, Сорокинський та Слово-сносербський, що до останнього часу лишаются не досить розвідані. Зокрема, Слово-сносербський район зараз майже не експлуатують.

Окрім відзначених можливостей, слід мати на увазі, що коли буде проведено новий водний шлях, майбутнє вугленосних районів може дати цілком несподівані наслідки позитивного порядку. Зокрема, не зважаючи на те, що Лисичанський район є один з найстаріших районів — колиська Донбасу, проте з геологічного погляду його досліджено найменше. Тепер тут розробляється 8 верств, при чому найцінніша з них є 7 верства, рідка своєю грубістю у Донбасі, що доходить до 2 метрів.

А як всі кам'яновугільні запаси Лисичанського району досі розробляли виключно на правому березі Пів. Дінця, де верстви залягають в найсприятливіших природних умовах, розвідок на лівому березі Північного Дінця досі не проводили.

Проте, є підстави гадати, що й по лівий бік Пів. Дінця під грубою товщею намулу і пізніших відкладів, вугільні запаси можуть бути не менші, ніж відомі запаси всього Лисичанського району. От, наприклад, ще за дореволюційних часів були незначні проходки, що дають можливість робити здогади про поширення вугілля в напрямі північний захід від Дружеської та Привільнянської діляниць (напрямом до станції Кабаньє — Лівий берег). Розвідки, що їх почала українська геодезична управа з травня цього року, мають встановити характер і запас вугілля на цій ділянці.

Взагалі великий інтерес являє Лівобережжя Пів. Дінця в межах Лисичанського району, що в ньому намічаються часткові розвідки в 1932 р. Тут же є великі тритинні дюни і є підстави сподіватися під ними і покладів кам'яної соли. Минулого року в районі Шульжинки в 12 км. від Старобільського, по р. Айдар, селяни знайшли верстви кам'яного вугілля. Верстви кам'яного вугілля в межах Старобільщини свідчать за поширення кам'яновугільних покладів і за межами Пів. Дінця (по лівий бік).

Все це говорить за те, що треба форсувати розвідчі роботи, чому безперечно сприятиме нова водна магістраль.

Цей новий водний шлях безперечно прискорить і закладення нових шахт, що тяжіють до Пів. Дінця; і це дасть можливість швидко задовольняти запиту соціалістичної промисловости, що бурхливо розвивається.

Нерудні копалини. Поряд з широко відомими родовищами твердого мінерального палива та різних руд, надра Донбасу багаті ще й на інші корисні копалини, що серед них дуже поважне місце посідають копалини нерудного походження.

З нерудних копалин тепер в чималих розмірах добувають вапняки, доломіти, крейду, гіпс, глину, пісок, пісковики, кварцити. Всі вони мають різноманітний вжиток в різних галузях промислового виробництва і споживаються не тільки в районі Донбасу, а багато їх йде далеко за його межі. Добування і виробництво буд. матеріалів у Донбасі для 1933 р. за обчисленнями економіста ВРНГ УСРР т. Вахомського І. П., визначається в таких кількостях (тисяч тонн): цемент—1.668, цегла будівельна—2.635, вогнетривкі матеріали—956, вапно—1.016, алябастр—996, крейда—320, камінь—17.880, пісок, глина—7.562, доломіт—615, вапняк—3.600; всього—37.248 тис. тонн.

У загальному видобутку нерудних копалин у Донбасі, що являють собою як будівельні матеріали, так і сировину для виробництва будівельних матеріалів, райони, прилеглі до Пів. Дінця, посідають дуже високу питому вагу. От ст. Переїзна, що лежить на правому березі Півн. Дінця, видобутком вапняку посідає перше місце. Видобутком пісковика і взагалі каменю будівельного виділяються райони Варваропільський та Слов'яносербський. Проте, треба мати на увазі, що при здійсненні нового водного шляху багатенні перспективи для розробок виявляються на так званій „Мартиній Могилі“, в районі Тошківки, з величезними запасами будівельного каменю, що розташовані на самому Дінці і які тепер не розробляються. Там такі є і великі поклади крейди. Найбільше крейди тепер дає Переїзна, потім Краматорська, Слов'янська та Шидлівська. Основна маса добутої крейди йде на содове виробництво, розміщене в місцях добування крейди. Доломіт добувають в чималих розмірах в районах станції Яма. Добування вогнетривкої глини зосереджено головно у Часовому Ярі, що розташований за 8 км. від Казенного Торця. Тут же зосереджені в основному і технічні піски, що йдуть для металургії, гутної промисловості, тощо. Останні великими кількостями зосереджені в районі Слов'яносербського, ст. Рубіжної поблизу Пів. Дінця та поблизу ст. Лиман на берегах Пів. Дінця.

Бурхливе будівництво викликає до життя широкий розвиток будівельної промисловості взагалі і зокрема в районі Донбасу. От, наприклад, у вапняково-алябастровій та крейдиній промисловості намічається збудувати заводи в Озюмі та в Луганському, у цементовій—у Слов'янському та Луганському. У Луганському ж таки намічається збудувати завод, що вироблятиме бетонітовий камінь.

Окремо слід спинитися на виробництві ангідритового цементу, що намічається в Артемівському районі. Переведені лабораторні дослідження дали за відомостями Райплану позитивні наслідки. Виробництво цементу з природного ангидриту не вимагає витрат палива на випал; отже воно надзвичайно економне, а колосальні запаси сировини, треба гадати, приведуть до швидкого його розвитку. Поклади ангидриту тут ідуть в парі з покладами кам'яної соли і виявлені в усіх свердловинах та шахтних проходках, починаючи від м. Артемівського до ст. Пшеничної. В межах тільки розвіданої дільниці, запас ангидриту перевищує 3 млрд. тонн, або запас сировини, потрібної на виготовлення 1,5 млрд. тонн цементу.

На основі даних попередніх років т. Вахомський обчислює, що всередині Донбасу перевози буд. матеріалів в 1933 р. становитимуть до 13,7 тис. тонн. Беручи до уваги постанову ЦК ВКП(б), що зобов'язує місцеві партійні організації і міські ради всебічно розгорнути вироб-

ництво місцевих і нових буд. матеріалів, — перевози на новий водний шлях можна орієнтаційно намічати в розмірі не вище 825 тис. тонн, з них на Харків — 550 тис. тонн, Луганське — 122 тис. тонн і різні інші пристані 153 тис. тонн.

Між іншим проведення нового водного шляху може стати імпульсом до поновлення розвитку гончарного промислу, що віддавна посідав чимале місце у кустарному промислі Озюмщини та Луганщини. Вимоги на гончарну продукцію Озюмщини йдуть тепер з різних міст не тільки України, а і з Керчі. За належної постави гончарська продукція могла б знайти широкий збут не тільки в СРСР, а й стати навіть предметом експорту. От, наприклад, чимало гончарного посуду, що виготовляють місцеві кустарі Полтавщини, вивозять тепер за кордон, де вона має велике поширення.

Сіль. Найпотужніше на Україні і одне з найбільших на всьому світі родовище кам'яної соли в Артемівському районі. Виробництво виварної соли зосереджене у Словкурорті. Розподіл вивозу соли по районах призначення 1933 р. і 1938 р., за обчисленням С. Орловського, характеризується такими даними (у тис. тонн).

Район призначення	1933 р.		1938 р.	
	Кількість	%	Кількість	%
Увесь вивіз	2.232	100	3.720	100
В т. ч.:				
К р и м	1,3	0,06	2,2	0,1
Півкавказь	211,4	9,5	369,8	9,9
Закавказзя	14,4	0,6	24,1	0,6
Експорт морем	115,5	5,2 м	175,0	4,7

Приймаючи умовно, що кількість соли, потрібна для Північно-Кавказького краю і Закавказзя, на новий водний шлях може попасти приблизно в кількості до 75 %, будемо мати до перевозів Пів. Дінцем близько 300 тис. тонн. Потреба на сіль таких пунктів як Зміїв, Харків, Чугуїв та Білгород визначається приблизно в 18 тис. тонн (за даними об'єднання „Сіль“). Завіз соли в район Дону та вгору до Вороніжу обчислюється приблизно до 19 тис. тонн.

Хемічна промисловість. Наявність величезних запасів вугілля, соли, вапна, фосфоритів, глини і т. ін. створює передумови до організації і розвитку тут ряду виробництв хемічної промисловості. Тепер основні підприємства хемічної промисловості зосереджені у Переїздній та у Слов'янському (содові заводи), хем. заводи — у Рубіжній та Костянтинівці, фосфоритні розробки — в Озюмі та Бантишеві. При цьому у Слов'янському вже почали будувати новий содовий завод і в Лисичанському мають збудувати нового велетня — Хемкомбінат.

Всеукраїнський відділ „Всехемпрому“ загальний вантажообіг заводів хемпромиловості, розміщених в районі Дінця, з обліком наміченого розвитку добривної промисловості, грубо орієнтаційно намічає для 1933 р. в 3 млн. тонн. За тими даними, що ми маємо, надходження масових вантажів новим водним шляхом для постачання нині діючим содовим заводам у Переїздній та Слов'янському може визначитися приб-

лизно цифрою до 300 тис. тонн. Вивіз продукції хемфабрикатів з цих же заводів у цікавому для нас напрямі, вважаючи, що на воду підє тільки 15% загальної продукції, становитимє для 1933 р. приблизно до 100 тис. тонн. Крім того, 1930 р. в Озюмі збудовано і з 1 січня 1931 р. пущено в експлуатацію фосфорито-крейдо-помольний завод з загальною перепускною спроможністю до 60 тис. тонн. Поблизу цього заводу розробляють фосфоритну шахту потужністю до 36 тис. тонн, з них до 15 тис. тонн призначається для вивозу на Костянтинівський завод.

Поклади фосфоритів виявлені в районі Святогорського. Є також поклади фосфоритів і в районі Камішевах, де кустарні розробки дають до 2 тис. тонн на рік.

У зв'язку к бурхливим ростом радгоспів та колективізації, що різко міняють не тільки політичне обличчя села, а і в корені перебудовують всю організацію с.-г. діяльності на нових соціалістичних засадах, — роля хемії у сільському господарстві, де вона головнє повинна поширитися по лівні мінеральних добрив, набирає цілком особливого значення і обіцяє величезні реконструктивні перевороти. Зокрема, здійснення заходів до підвищення врожайности вимагатимє застосування мінеральних добрив в величезних розмірах, що вимагатимє не тільки поширити теперішні заводи, а й збудувати нові.

З 1929 р. в м. Слов'янському будують олійжиркомбінат у складі екстракційного заводу з переробленням сировини (сосяшника, сої) до 100 тис. тонн, гідралізаційного заводу з продукцією до 23 тис. тонн саломасу, мильського до 20 тис. тонн госпмила, маргаринового з виробництвом до 13 тис. тонн маргарину та фурфуролового заводу (перероблення сосяшникової лузги) з виробництвом до 3 тис. тонн. Основна сировина для олійжиркомбінату — сосяшник в значній частині, приблизно до 30%, мїг би піти сюди Півн. Дінцем (вниз) з Озюмського напрямку. Значна частина річної продукції цього комбінату (приблизно до 80%) могла б піти тим же водним шляхом в південну частину Донбасу.

І, нарешті, як вказано було вище, в Лисичанському намічається збудувати грандіозний хемкомбінат з величезним внутрішнім оборотом. Цей невиданий у світі велетень, що не матимє собі прикладу в практиці Західної Європи й Америки, передбачає на 1935-36 р. випустити продукції, що оцінюється орієнтаційно в 250 млн. крб. Новобудований у Лисичанському грандіозний завод шибкового скла, потужністю на 112 тис. тонн, багатенні можливості виробництва фосфоритів для мінеральних добрив у сільському господарстві, наявність величезних запасів вугілля, соли, вапна, що створюють передумови до організації і розвитку цілого ряду нових виробництв у хемічній промисловості — визначити хоч би грубо орієнтаційно розмір виробництва їх тепер немає змоги. Відзначимо тільки, що завіз коледану майбутнім водним шляхом у Костянтинівську і Рубіжну, а також амоніякової води та бензолу може визначитися в кількостях порядку 200 тис. тонн. Щорічний вивіз скла бємського і простого для Пів. Кавказу та Закавказзя майбутнім водним шляхом може досягти 25 тис. тонн і в напрямі на Харків та Білгород — до 16 тис. тонн.

Металургійна промисловість. Розвиток чорної металургії є одна з найважливіших проблем в плані соціалістичної індустріалізації країни. Величезна роля в плані всього Союзу належить насамперед українській металургії.

Судноплавний Пів. Дінець за своїм географічним положенням безперечно відіграє величезну ролю у транспорті продукції цього основного виду промисловости, перебравши на себе частину перевозу металу з Донбасу на північ та північний захід. Потреба північного району на вальцювання за орієнтаційними накресленнями „Сталі“, віднявши потреби,

що покриваються уральськими заводами та заводами, які перебувають безпосередньо у пункті споживання, визначається на 1933 р. числом 1.181,6 тис. тонн і потреба Північно-західного району, куди вантаж може йти Пів. Дінцем через Харків у змішаному сполученні, визначається в 721,5 тис. тонн. Всього таким чином з Донбасівських металургійних заводів у зазначені нами райони може бути вивезено до 1903 тис. тонн.

Сільське господарство. У досліджуваних нами адміністративних районах, на ділянці Гундорівська — Озюм, коло сільського господарства тепер працює до 117,2 тис. господарств (без куркульських), з них на 1 травня колективізовано було до 75% бідняцько-середняцьких господарств. А як райони ці першочергові щодо суцільної колективізації, — до осені цього року і в кожному разі не пізніше весни 1932 р. процес колективізації тут повинен дістати остаточне, стовідсоткове завершення. Поряд з бурхливим ростом колективізації, що почалася весною 1930 р., в досліджуваних нами районах широко розвинулося і будівництво радгоспів, що йде тут в напрямі розвитку молочно-садовгороднього і дрібно-скотарського господарства, тобто таких видів господарства, які в першу чергу повинні задовольняти високоякісною продукцією індустріальні центри Донбасу. Згідно з настановами Науково-дослідного інституту організації соціалістичного с.-г. виробництва і с.-г. економіки УСРР, в адміністративних районах, що лежать по лівий бік Пів. Дінця, запроектовано зерно-соняшниковий напрям сільського господарства, і в районах по правий бік — молочно-городньо-садовий. Райони зерно-соняшникового напрямку, де пшениця за накресленими Н-Д. І. зберігає під 1933 рік свою питому вагу до 42% і соняшник — до 14,5%, повинні стати в основному виробниками зернової продукції для цілей експорту (тверда яра пшениця). Відповідно до планів засівних площ і перспектив урожайності, розмір вивізних лишків зерно-соняшникової продукції з районів Озюмського, Рубіжанського, Ново-Айдарського, Червоно-Лиманського, Верхньо-Топлянського та Старобільського — ми визначаємо для 1933 р. приблизно до 100 тис. тонн пшениці і 89 тис. тонн соняшника.

Тому що молочарська і садово-городня продукція мало транспортабельні, і в основному їх споживатиме на місці численна індустріальна частина населення, ця продукція може правити за об'єкт водяних перевозів на порівняно коротких ділянках середрайонного перекидання продукції городних радгоспів та колгоспів, що містяться здовж берега Північного Дінця приблизно кількістю до 80 тис. тонн.¹⁾

Лісове господарство. Лісовий масив, що нині скупчений біля Північного Дінця та його допливів, становить загальну площу до 186 тис. га лісів державного значення, а з селянськими до 200 тис. га. Переважні породи — сосна, дуб та інші листяні (тополя, осика, вільха, ільмові та чагарники), клен татарський тощо.

Щорічний нормальний відпуск деревини з усієї площі межиріччя Північного Дінця сягає 253 тис. куб. м. Вихід товарового ліса іде переважно на вдоволення потреб місцевої промисловості і лише невеличкими розмірами скеровується за межі України.

За винятком Чугуївського та Харківського лісгоспів, які містяться вище Озюма, вся решта лісгоспів міститься на ділянці, що непосредньо прилягає до Північного Дінця, між Гундорівською та Озюмом.

На цій таки ділянці нині функціонують два лісопильних заводи, в Озюмі та селі Крем'яному, Рубіжанського району. Ураховуючи за матеріалами Озюмського, Петровського, Донецького та Свердловського

¹⁾ Увага. Тому що хлібофуражного балансу та балансу продукції молочно-садово-городньої за адміністративними районами ми не маємо, ми позбавлені були можливості зробити тут докладніший обрахунок вивізних зайвин товарової продукції.

лісництв, напрям лісоматеріалу та дров за даного часу, водяний транспорт лісовантажів можна проектувати приблизно до 62 тис. тонн.

Слід відзначити, що лісів, які містяться здовж межириччя Північного Дінця, недосить на вдоволення будівельних потреб Донбасу, куди величезними кількостями завозиться будматеріал з РСФРР.

За розрахунками С. Н. Орловського, схваленими нарадою при Бюрі Уповноваженого ЦС НКПС у Харкові, завезення лісоматеріалів на Україну на 1932 рік становить 15 млн. тонн і на 1938 р. 26,6 млн. тонн. При цьому на Україну завозиться ліс майже виключно з районів середньої та нижньої Волги та і з півночі, що потім, за здійснення Волго-Донського каналу має бути скеровано Північним Дінцем.

Для 1933 р. потреба Донбасу на лісоматеріали обчислюється 5.640 тис. тонн і для 1938 р. — 11.275 тис. тонн.

Скільки питома вага вугільного району від Лисичанського до Сорокина у загальному видобуткові Донбасу становить приблизно 15%, завезення лісу на ділянку Північного Дінця Гундорівська — Озюм визначається для 1933 р. розміром 846 тис. тонн і для 1938 — 1700 тис. тонн. Приймаючи на водяний транспорт з перевалкою в Калазі дві третини всієї кількості потрібного Донбасу лісу, матимемо для 1933 р. заокруглено 560 тис. тонн.

Загальний вантажообіг

Ураховуючи райони, що тягаться до Північного Дінця, загальний вантажообіг, в результаті всього викладеного попереду, новим водяним шляхом визначиться для 1933 року приблизно такими цифрами.

А. Вгору Північним Дінцем при умові здійснення шлюзування тільки до м. Озюма

(В тис. тонн)

1. Плодоовочі	60,0
2. Мазут	146,0
3. Вугілля	900,0
4. Іскриш	112,0
5. Амоніякова вода	36,0
6. Ліс	580,0
7. Будматеріали	152,0
8. Інші вантажі	25,0

Разом 2.011,0

Б. Вниз Північним Дінцем від міста Озюма

(В тис. тонн)

1. Плодоовочі	20,0
2. Зернова продукція	100,0
3. Соняшник	89,0
4. Ліс	46,0
5. Сіль	319,0
6. Продукція хемфабрикатів	70,0
7. Фосфорити	15,0

8. Продукція олійжиркомбінату	20,0
9. Скло	25,0
10. Вугілля	200,0
11. Будматеріали	125,0
12. Інші вантажі	75,0
Разом	1.104,0

Разом на ділянці
Гувдорівська-Озюм . . 3.115,0

Можливий вантажообіг Північного Дінця при умові
шлюзування його до Харкова та Білгорода

А. Течією вгору
(В тис. тонн)

1. Ліс	15,0
2. Сіль	18,0
3. Продукти хемпромиловости	50,0
4. Скло	16,0
5. Металургійні вантажі	1.903,0
6. Вугілля	2.208,0
7. Будматеріали	550,0
Разом	4.760,0

Б. Вниз з боку Харкова
(В тис. тонн)

1. Різні вантажі	500,0
Разом усього	5.260,0

Увага. Через невивченість району від Озюма до Харкова і Білгорода вантажопотоки вниз течією на цій ділянці взято грубо орієнтовно.

Можливий вантажообіг Північного Дінця при умові здійснення Волго-Дону

(Додатковий вантаж до кількості, наведеної в "А" та "Б" (в тис. тонн))

1. Ліс	7.200,0
2. Іскриш	150,0
3. Амоніякова вода	150,0
4. Фосфорити та мінеральне угноєння	150,0
5. Інші вантажі	200,0
Разом	7.750,0

Загальний вантажооборот на 1937 рік, виходячи з передумови шлюзування Північного Дінця на цілім його протязі до Білгорода, орієнтовно обчислюється від Управи Доно-Кубанського водяного транспорту розміром 19.130 тис. тонн, з них вгору Дінцем 7.315 тис. тонн і вниз 11.815 тис. тонн.

Слід сказати, що в проєктованнях Наркомводу вантажообіг на цьому шляху обчислюється значно більшими розмірами.

Розмір капіталовкладень при умові здійснення шлюзування на ділянці Гундорівська—Озюм

1. Загальна сума капіталовкладень орієнтовно визначається кількістю 33.828,0 тис. крб., що складається з:

(В тис. крб.)

Шлюзування	25.000,0
Землезнаряддя	2.348,0
Пристані та складські приміщення	1.000,0
Обстановна фльота	80,0
Буксири	2.100,0
Баржі	3.300,0

Разом 33.828,0

2. Експлуатаційні видатки

(В тис. крб.)

1. а) На утримання шляху	1.582,7
б) На утримання фльоти	1.317,0

Разом 2.899,7

2. На підставі наведених обрахунків, собівартість перевозів Північним Дінцем на ділянці Гундорівська-Озюм визначається в середньому для всіх вантажів сумою 0,47 коп.

3. На подолання вантажообороту 611.760.000 тонно-кв. залізницею потрібна буде сума 6.729.360 крб., а річковим транспортом—22.875.272 крб.

Таким чином для соціалістичної відбудови щорічний розмір заощаджень від водних перевозів визначається сумою 3.854.088 крб.

Поворот суми капіталовкладень соцгосподарству визначається при цьому за 8,7 років.

4. Цей термін повороту капіталовкладень являє собою результат стабільності прийнятого вантажообороту на всю п'ятирічку.

Тому, що розвиток усіх галузей народного господарства відбувається цілком небаченими в капіталістичних умовах темпами, можна сподіватися, що капіталовкладення в Північний Дінець на ділянці Гундорівська-Озюм буде повернено державі не більше, як за 5-6 років.

Розмір капіталовкладень на ділянці Озюм-Харків-Білгород

Орієнтовні розрахунки вартості здійснення проблеми шлюзування до Білгорода, із заходженням Удами до Харкова, визначається сумою 68.905 тис. крб. В тім числі:

(В тис. крб.)

Шлюзування	45.150
Землечерпання	1.174
Обслужна фльота	50
Встаткування пристанів	1.000
Буксири	8.611
Баржі	12.920

Експлуатаційні видатки
(В тис. крб.)

а) На утримання шляху	2.443
б) На утримання фльоти	5.314
Разом	7.757

Собівартість перевозів на цій ділянці визначиться сумою 0,33 коп.

Поворот витраченого капіталу визначається за чотири роки.

Припускаючи гіпотезу практичного здійснення нового водяного шляху відразу на всій ділянці Гундорівська-Білгород, загальна сума капітальних витрат орієнтовно визначається сумою 102 млн. крб. за щорічного розміру заощаджень на водяних перевозах сумою 21 млн. 758 тис. крб., що наперед визначає термін повернення витраченого капіталу за 4, 7 років.

Допливи північного Дінця

Поряд питання про шлюзування Північного Дінця, слід мати на оці в перспективі створення під'їзних колій основними його допливами, а саме: р.р. Луганю, Айдаром, Казеним Торцем, Бахмуткою та Осколом.

Коротка характеристика їх така:

р. Лугань. Водозбір річки Лугані (правий доплив) дуже великий. До неї припливають кілька допливів, загальна довжина яких 192 км. Басейни її водозбору дорівнює 6.400 кв. км., цебто площа в 2,5 рази більша за нинішній Луганський район.

За такої площі водозбору вона перепускає величезну масу води навесні і завжди ставить під загрозу Луганське. Наприклад, під час руйнаційної повіди 1917 р. 1.500 будинків було або цілком зруйновано, або доведено до непридатного стану. Місто висунуло і тепер в Діпромисті розробляється проект вирівнення річища річки Лугані та створення в горішній течії її низки резервуарів, що забезпечували б достатній рівень води влітку та застерігали б від весняної повіди.

Ріка Лугань не пересихає, бо здовж її річища міститься багато потужних копалень. Склад місцевості такий, що вона являє собою природне водоймище для підгрунтової води і, принаймні, на думку Луганської Міськради, на протязі 15—20 км. від гирла цілком гарантує певну кількість води незалежно від припливу згори.

Між іншим, інженер Пузиревський в своїх вишуках припускає, що підпорами від гаток на Північному Дінці вода піднесеться на стільки, що глибина біля Луганського буде достатня для судноплавства.

Слід гадати, що за здійснення шлюзування магістральної лінії Північного Дінця питання про підхід до такого великого промислового центру, як Луганське, на такій короткій ділянці р. Лугані буде швидко практично розв'язано.

Айдар. Другий — лівий доплив, що впадає в Північний Дінець — це Айдар, протяжністю близько 150 км. по кол. Старобільській округі. Ця річка майже наполовину перетинає величезну (150 км. завширшки) площу кол. Старобільської округи, що абсолютно не має залізниць. Ця річка досить многоводна і за використання її, бодай тільки на сплавлення сільгосппродукції до Північного Дінця, матиме колосальне значення для Старобільщини.

Між іншим, останніми дослідженнями західньої частини Старобільщини по р. Айдарові виявлено великі кількості кварцевого піску.

А коли потвердяться передбачення про родовища кам'яного вугілля в районі Старобільщини, про що ми згадували попереду, то стане цілком очевидно конечна потреба привести Айдар в судноплавний стан.

Бахмутка. Річка Бахмутка має близько 64 км. завдовжки, незначну ширину і глибину. До неї допливає кілька невеличких річок та струмів, із загальною довжиною до 203 км. Влітку річка майже всихає. В басейні її є поклади соли.

Розвиток в Артемівському районі городництва вже 1931 р. поставив перед районними організаціями питання про заводнення р. Бахмутки. Уздовж цієї річки вже тепер обробляється 1.800 га зрошувальних городів. Нині терміново переведено очищення кількох найбільших криниць, що живлять допливи річки і вже провадиться побудова низки гаток. На цей рік для обводнення річки відпущено 300 тис. крб., а починаючи від 1932 року накреслено серйозні роботи над очищенням та регулюванням річки.

Колись річка Бахмутка була судноплавна, але через забруднення дна та берегів глиною з ярів, що розмивалися, річка обміліла.

Річка Бахмутка протікає повз залізничної станції Артемівське, Ступки. Сіль та Яма і недалеко від останньої, біля села Дронівка, впадає в Північний Дінець. Шлюзування цієї річки тільки в гирлі матиме величезне значення для вантажів соли.

Оскіл. Найбільший доплив Північного Дінця — це р. Оскіл. Він починається трохи на південно-схід від міста Тім кол. Курської губ. злиттям двох струмів Великого та Маленького Оскола. Далі, на незначному протязі, річка пливе кол. Воронізькою губ. і всією нижньою частиною — в УСРР, впадаючи в Північний Дінець в 20 км. нижче від Озюму. Загальна довжина його — 377 км. До нього припливають кілька допливів, що їхня загальна довжина понад 1.000 км.

В багатьох місцях Оскіл розгорожений гатками. Лівий берег його, звичайно, низький і облямований вологими луками. Правий — горішній, крутий, вкритий гарними лісами.

Ширина Оскола незначна, в горішніх частинах річки близько 7 сажнів, в нижніх більша. В деяких місцях ширина сягає, за відомостями старих мешканців, від 15 до 40 сажнів. Глибина річки незначна, хоча подекуди сягає великої глибини до 3—4 м.

Крім значної кількості лісових масивів, що містяться над Осколом, річка ця протікає дуже родючими місцевостями з великими перспективами не тільки щодо розвитку сільського господарства, а й промисловости.

У зв'язку з Магніто-Курською аномалією в районі станції Оскіл накреслюється будівництво дуже великого заводу.

Увагу цілої суспільности повинно загострити на потребі найшвидше вивчити цю річку з метою використати її на транспортіві цілі.

Казенний Торець. Довжина цієї річки близько 100 км. Загальний протяг усіх допливів Каз. Торця сягає 462 км. Нині від Донбасводтресту розроблено проекта водопостачання Донбасу через Каз. Торець до Горлівки і далі на Сталіне, Дмитрієвське і Рикове. Схема водопостачання Донбасу через Каз. Торець дає можливість побудувати додаткові шлюзи та використати Каз. Торець на транспортіві цілі.

Нині, з доручення Українського уряду, Укрметальотрест склав проекта шлюзування річки Вовчої і Самари від Дніпра до ст. Роя. Таким чином, за таких умов, можна буде через Казенний Торець з'єднати Північний Дінець з річками Вовчою та Самарою і практично здійснити ідею сполучення басейну Дніпра та Дону, а потім і Волги через Волго-Донський канал.

Складність поставлених проблем вимагає негайного підвпорядкування загальному плянові розвитку їх та координації робіт техноеконімічного порядку. Тільки при такий умові можна й повинно з достатньою ясн-

стю та чіткістю виявити питому вагу кожного шляху і черговість його спорудження.

Зокрема, у зв'язку з величезними потребами промисловості Донбасу на технічну і питну воду, треба негайно організувати вивчення водяних ресурсів Донбасу в цілому, щоб шляхом правильного розподілу витрати води як щодо джерел, так і щодо споживачів, мати можливість організувати та підтримувати правильне судноплавство на Північному Дінці та інших річках району.

Отже, соціалістична реконструкція народного господарства СРСР і, зокрема, Донбасу, розвиваючися нечуваними темпами, ставить виключні вимоги до роботи транспорту. Так, місцевий вантажооборот 40 залізничних станцій, що містяться рівнобіжно Північному Дінцю, збільшується в 1933 році у виряджанні в 3,5 рази проти 1927-28 р. і в прибутті в 2,5 рази.

Загальний вантажообіг, разом з транзитом основних станцій, що містяться в непосредній близькості до Північного Дінця, досяг надзвичайної напруженості, що визначається цифрами порядку 8-9-11 млн. тонн. Проведення нового водяного шляху Північним Дінцем на ділянці Гундорівська-Озюм і далі Харків-Білгород — диктується не тільки потребою розвантажити залізничну магістралю, що дійшла крайніх меж її перевізної здатності, але й вимогами бурхливо ростучої економіки радгоспно-колгоспного сектора та нових індустріальних велетнів, будованих за зразками передової техніки.

Перетворення Північного Дінця на судноплавну річку відкриє можливість втягти до експлуатації величезні піскові масиви, що містяться по лівім боці Північного Дінця і нині абсолютно не використовуються.

Розведення на цих пісках картоплі та таких інтенсивних с.-г. культур, як виноград, плодові сади, травосіяння і організація на них тутових, лозових та інших плантацій, створюють величезніші можливості, які неможливо в даний час, навіть грубо орієнтовно, визначити в рамках будь-яких цифрових виразів.

Значні витрати на новий водяний шлях вперто вимагають організації лісозахисних, водоохоронних зон (смуг) в районі станиць Гундорівської, Луганської, Митякинської, Словоносербської, Рубіжної, Святогірської та Озюму (особливо в гирлах лівих допливів Північного Дінця) з метою захистити на цій ділянці річище Північного Дінця від занесення його пісками, що в свою чергу відкриє можливості далі розширити лісові масиви, які потім значною мірою забезпечуватимуть попит Донбасу на будівельний лісоматеріал, а с.-г. промисловості — на паливо і тару.

Новий водяний шлях Північним Дінцем має в собі найбагатіші можливості щодо розвитку нових родовищ кам'яного вугілля, залізної руди, кам'яної соли, фосфоритів, будматеріалів та інших гірничих багатств, що досі залишаються далеко ще не вивченими і не розвіданими.

Організація найправильнішої експлуатації вугледаєних родовищ, що містяться в непосредній близькості до Північного Дінця, наявність величезніших запасів соли, вапна, фосфоритів, глини тощо створюють тут блискучі перспективи дальшого розвитку хемічної промисловості, що для неї новий водяний шлях правитиме за досить потужну підойму.

Використання основних допливів Північного Дінця шляхом переведення їх в судноплавний стан, бодай в гирлових частинах, правитиме за потужний поштовх до широкого розвитку місцевої промисловості і найправильнішого обслуговування колгоспно-радгоспного сектора, що бурхливо розвивається в цих надрічкових районах.

Розв'язуючи транспортну проблему Північного Дінця, слід мати на увазі, що для окремих вантажів створюється надто кружний шлях водою,

з тарифного погляду менш вигідний, ніж залізницею (наприклад, Артемівська сіль для Ростова). Однак, керуватися вузько-фінансовими міркуваннями з погляду відносної дешевини залізничних і водяних перевозів за розв'язання такого важливого питання — не можна, бо і в цьому разі спрямування вантажу водяним шляхом матиме вельми важливе значення з погляду розвантаження залізниці і особливо в період найнапруженішої роботи в хлібних перевозах та інших вантажів першорядної ваги.

Колосальне значення набуває, крім того, шлюзування Північного Дінця та його основних допливів і у зв'язку з можливістю створити тут гідро-електро-станції місцевого значення, а також з організацією рибного господарства, зрошення та головним чином водопостачання Донбасу, бідного на воду, і його потужних індустриальних підприємств.

Шлюзування Північного Дінця та його допливу Казенного Торця створює вельми реальну і близьку до здійснення проблему сполучення басейнів Північного Дінця і Дніпра через р. Самару і доплив — Вовчу. В результаті цього створюється Доно-Дніпровська магістраля, що зв'яже Дніпро з Волгою через Волго-Донський канал.

Цей шлях має набути колосальне лісо-возове значення. Він має забезпечити вихід Волзьким і Уральським лісам поспільним водяним шляхом до найголовніших районів УСРР, кількостями десятків мільйонів тонн. Цей таки шлях забезпечить вихід вугільним вантажам та будматеріалам на Волго-Донську магістралю та систему Дніпрельстану.

Прийнятий на 1933 рік вантажооборот на ділянці Гундорівська-Озюм кількістю 3.115 тис. тонн є безперечно мінімальний.

До обрахунків перевозів новим водяним шляхом ми не ввели такі трудоемні види сільсько-господарської продукції, як продукти тваринництва і садівництва: масло, м'ясо, овочі, яйця тощо, що потребують застосування холоднею для зберігання та транспорту. Відповідне пристосування водяного транспорту для перевозу вантажів, що швидко псуються, могло б збільшити перевози на цій ділянці одних тільки плодів-овочів кількістю до 500 тис. тонн, замість запроектованих 80 тис. тонн.
